

Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatının intibahı

Nazilə Abdullazadə

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti.
Azərbaycan. E-mail: nazile.s.m.d@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-1829-7178>

XÜLASƏ

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycanın dövlət quruculuğunda ən böyük xidmətlərindən biri də ədəbiyyatın və bu ədəbiyyatı yaradan şəxsiyyətlərin qayğısına qalması, onlara dəyər verməsi, qoruyub gələcək nəsillərə ərməğan etməsidir. Ulu öndər özünün bir insan kimi formalaşmasında təhsili, əxlaqı, mənəviyyatında ədəbiyyatın, mədəniyyətin böyük rolu olduğunu qürurla vurğulayırdı. Onun fikrincə, ədəbiyyatın şərəfli vəzifəsi – cəmiyyətin yüksəlişinə, elmi-texniki inqilab şəraitində iqtisadiyyatın inkişafına yönəldilmiş fəaliyyətinin, öz məqsəd və mahiyyəti etibarilə novator xarakterli nəhəng fəaliyyətinin mürəkkəbliyini, dərinliyini, sülh və xalqların təhlükəsizliyi uğrunda mübarizənin bütün əzəmətini hərtərəfli və bədii boyalarla əks etdirməkdir.

AÇAR SÖZLƏR

Heydər Əliyev, folklor, klassik ədəbiyyat, intibah, milli ideologiya

MƏQALƏ TARİXÇƏSİ

göndərib: 05.10.2023
qəbul edilib: 10.11.2023

Haydar Aliyev and the renaissance of Azerbaijan

Nazila Abdullazade

Doctor of Philosophy in Pedagogical, Associate Professor, Azerbaijan State Pedagogical University, Azerbaijan. E-mail: nazile.s.m.d@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-1829-7178>

ABSTRACT

One of the greatest services of the national leader of the Azerbaijani people, Haydar Aliyev, in the establishment of the independent state of Azerbaijan, is to take care of literature, the personalities who created this literature, to give it its true value, and to preserve it and leave it as a gift to future generations. The great leader proudly emphasized the great role of literature and culture in his formation as a person, in his education, morals, and spirituality. In his opinion, the honorable task of literature is to show the complexity and depth of its activity aimed at the rise of society, the development of the economy in the conditions of the scientific and technical revolution, the great and huge activity of an innovative nature in terms of its goals and essence, and all the magnificence of the struggle for peace and the security of peoples in comprehensive and artistic colors.

KEYWORDS

Haydar Aliyev, folklore, classical literature, renaissance, national ideology

ARTICLE HISTORY

Received: 05.10.2023

Accepted: 10.11.2023

Giriş / Introduction

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu Heydər Əliyevin həyat amalının bir dayaq nöqtəsi vardı: azərbaycançılıq. O, hər addımında, hər əməlində Azərbaycanı düşünür, hər zaman ona müstəqil Azərbaycanın mirası kimi yanaşırdı. Dünya azərbaycanlılarının I Qurultayında ulu öndər öz qayəsini belə ifadə etmişdi: “Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra azərbaycançılıq aparıcı ideya kimi həm Azərbaycanda, həm də bütün dünyada yaşayan azərbaycanlılar üçün əsas ideya olubdur. Biz həmişə bu ideya ətrafında birləşməliyik. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin əsas ideyası azərbaycançılıqdır. Hər bir azərbaycanlı öz milli mənsubiyyətinə görə qürur hissi keçirməlidir və biz azərbaycançılığı – Azərbaycan dilini, mədəniyyətini, milli-mənəvi dəyərlərini, adət-ənənələrini yaşatmalıyıq” [1, s.604].

Əsas hissə / Main part

Azərbaycançılıq onun anlamında həyatın bütün sahələrinə şamil idi: təhsil, elm, səhiyyə, iqtisadiyyat, incəsənət və s. Heydər Əliyev bunların hər birində Azərbaycanın portretini görür, onun şəklini çəkir, musiqisini eşidirdi. Azərbaycançılıq onun yazmağa başladığı və gələcək nəsillərə ərməğan qoyduğu bir epopeyadır. Xalqın məişətindən tutmuş elminə, maarifinə, səhiyyəsinə, incəsənətinə sədəqət bu romanın ideyasını təşkil edir. Azərbaycançılıq fəlsəfəsi ulu öndərin siyasi fəaliyyətini, milli dövlətçilik ideologiyasını, dil, ədəbiyyat, tarixi keçmiş, milli-mənəvi dəyərlər isə onun mənbələrini təşkil edir.

Tarixən zəngin olan Azərbaycan ədəbiyyatının bugünkü səviyyəsi Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. O, ədəbiyyatın bütün sahələrini sevir, bədii ədəbiyyata xüsusi sevgisini gizlətmirdi: “Ədəbiyyata olan məhəbbətimi sübut etməyə elə bir ehtiyac yoxdur. Bunu Azərbaycanda yaxşı bilirlər. Bu, mənim vəzifəmə görə deyildir, mənim təbiətimdir, içimdən gələn hissiyyatımdır. Məndə həmişə – hələ uşaq, gənc yaşlarımdan şeirə, ədəbiyyata, incəsənətə, mədəniyyətə çox böyük həvəs olubdur, həmişə maraqlanmışam. İndi dövlət işi ilə məşğul olanda da mən bunun nə qədər əhəmiyyətli olduğunu bilirəm, dərk edirəm. Ona görə də əlimdən gələni edirəm”. Heydər Əliyev ədəbiyyatın əsas vəzifəsini onun humanist mahiyyətində görürdü. Hələ postsovet məkanında sovet həyat tərzinin nəcib və gözəl cizgilərini, insan arzu və əməllərinin tərənnümünü yazıçıların həyatın ab-havasını duymaları ilə bağlayırdı. Cəmiyyətin yüksəlişi, iqtisadiyyatın inkişafına yönəlmiş fəaliyyəti, sülh və təhlükəsizlik uğrunda mübarizənin hərtərəfli bədii təsviri Heydər Əliyevə görə, ədəbiyyatın şərəfli vəzifəsidir. O bilirdi ki, xalqın mədəni səviyyəsini daha da inkişaf etdirmək, gənc nəsli

sağlam əhvali-ruhiyyədə, saf əxlaqlı yetişdirmək üçün bədii sözün, bədii ədəbiyyatın əvəzedilməz təsiri var. Bu anlamda ulu öndər folklor yaradıcılığına, klassik irsə, müasir ədəbi prosesə, ümumiyyətlə, bədii ədəbiyyata böyük önəm verirdi.

Heydər Əliyev həmçinin bədii ədəbiyyatın imkanlarını ədəbiyyatşünas kimi təhlil edir və onlara güvənirdi. Onun fikrincə, ədəbiyyat, mədəniyyət xalqın milli sərvəti, xəzinəsidir. Ədəbiyyatın xalqımıza bəxş etdiyi ən böyük xidmət ondan ibarətdir ki, şairlər və yazıçılarımız öz əsərləri ilə millətimizdə daim milli hissiyyatlar oyatmışlar. Qeyd edək ki, milli özünüdərək, milli oyanış, dirçəliş prosesi ilk növbədə ədəbiyyatdan keçir. Bədii ədəbiyyat və onu yaradan sənətkar məfhumu Heydər Əliyevin nəzərində dəyəri olmayan anlayışlar idi. O, bunlara tarixi-fəlsəfi prizmadan yanaşır, sənətkar şəxsiyyətinin qiyməti və dəyərini yaratdığı əsərlərdə təbliğ etdiyi bəşəri ideyalarda, milli dəyərlərdə, əxlaqi-mənəvi keyfiyyətlərdə görürdü. Ulu öndər 1975-ci ildə Azərbaycan sovet ədəbiyyatı günlərində çıxış edərkən demişdir: “Tarixin bir-birinə qovuşdurduğu əsrlər bir çox xalqların oğul və qızlarını məhəbbətlə tərənnüm edən Nizami dühasının ölməz əsərlərini, Füzulinin insanpərvərlik və xeyirxahlıq dolu misralarını, Nəsiminin fəlsəfi fikirlə zəngin lirikasını, Xətəinin məhəbbət və izzət tərənnüm edən poemalarını, Vidadi və Vaqifin xalq yaradıcılığı çeşməsindən qidalanan ölməz şeirlərini bizə gətirib çatdırmışdır. Hökmdarlar, saray əyanları, zülmkarlar unudulub getmişlər. Azərbaycanın böyük mütəfəkkir və humanist şairlərinin tərəvətdən düşməyən misraları isə bu gün də öz hikməti və insanpərvərlik ruhu ilə dünyanı heyran qoyur. Onlar xalqın azadlığı və səadəti haqqında öz dərin fikirlərini və sönməz arzularını əsrlərdən, nadanlıq, dini fanatizm, milli əsarət və ictimai ədalətsizlik zülmətindən keçirərək nəsillərə bəxş etmişlər” [8, s.71].

Ulu öndər şeiri, bədii ədəbiyyatı ürəkdən sevir, sözün təsir gücünü gözəl bilirdi. “Şübhəsiz ki, insanlara şeir qədər, ədəbiyyat qədər güclü təsir edən, yəni insanların mənəviyyatına, əxlaqına, tərbiyəsinə, fikirlərinin formalaşmasına bu qədər güclü təsir göstərən başqa bir vasitə yoxdur” – deyirdi. Xalqın bədii söz xəzinəsi, yaradılan hər bir əsər onun üçün hikmət dolu tərbiyə məktəbi idi. Bəlkə buna görədir ki, Dədə Qorqud müdrikliyi, Nizami humanizmi, Füzuli sevgisi, Nəsimi fəlsəfiliyi, Xətai hikməti, Vaqif nikbinliyi, Mirzə Cəlil gülüşü, Sabir lakonikliyi, Cavid düşüncəsi, Vurğun bədiiliyi, Vahabzadə yangısı, Məmməd Araz dünyası onun ruhunda, nəfəsində yaşayırdı.

Məhz Heydər Əliyevin xidmətləri sayəsində ədəbiyyat sözün həqiqi mənasında yüksəliş və intibah dövrü keçirdi. Bunu onun hakimiyyətdə olduğu dövrlərdə gördüyü işlərlə yanaşı, müxtəlif görüşlərdə, yubiley gecələrində söylədiyi fikirlər, ayrı-ayrı sənətkarlara göstərdiyi diqqət və qayğı da sübut edir. Klassiklərin yubileylərinin

beynəlxalq səviyyədə qeyd olunması, ədəbi əsərlərin, külliyyatların toplanması və nəşri, fəxri adlar və mükafatların verilməsi, ev muzeylərinin yaradılması, abidələrin ucaldılması doğma dilin saflığına məhəbbət, ucalığına pərəstiş hissi ilə yanaşı, ümummilli liderin bədii ədəbiyyata ehtiram və məhəbbətindən irəli gəlirdi. Bədii ədəbiyyatı yaradanların taleyi, gün-güzəranına qayğı və diqqət onun əməli fəaliyyətinin ayrılmaz hissəsi idi. Ulu öndər yaxşı bilirdi ki, dünyada əbədiyaşar yeganə qüvvə sözdür, sözü uca tutanları isə zaman öz məhvərindən keçirə-keçirə yaşadır.

Heydər Əliyevə görə, yazıçı, şair dövrün nəbzini tutmağı bacarmalı, aktual mövzuları gündəmə gətirməli, ideya və bədii cəhətdən onları yüksək səviyyədə həll etməyi bacarmalıdır. Çünki cəmiyyətin inkişafının bütün mərhələlərində sözün – ədəbiyyatın və mədəniyyətin əsas vəzifəsi tərbiyələndirmək olmuşdur: “Bədii söz həqiqi vətənpərvərliyi, əməyi sevən, nəcib, mərd, yüksək şüurlu adamlar tərbiyə etməlidir, ...ideologiya mübarizəsində fəal iştirak edən adamlar tərbiyələndirməlidir”. Ulu öndər yazıçıya, şairə xalqın hörmətini tarixi ənənə, əcdadlardan gəlib çatmış bir xüsusiyyət sayırdı. Onun fikrincə, xalqın tarixindən danışanda, yaxud cəmiyyətə, dünyaya nə isə çatdırmaq istəyəndə ilk növbədə mədəniyyət, ədəbiyyat xadimlərinin yaratdığı əsərlərə, tarixi-memarlıq abidələrinə istinad olunur. Təsadüfi deyil ki, ulu öndər Azərbaycan ədəbiyyatının dünya ədəbiyyatına inteqrasiyasında ədəbiyyat xadimlərinin rolunu yüksək qiymətləndirirdi: “Azərbaycan Asiya ilə Avropanın birləşdiyi, qovuşduğu bir ərazidə yerləşən, amma Avropaya daxil olan bir ölkədir. Ancaq Azərbaycan öz kökünə, dini mənsubiyyətinə, ənənələrinə görə Şərqlə aləminə, İslam, türk dünyasına daxil olubdur. Bu qəbildən olan xalqlar, millətlər içərisində Azərbaycan xalqı XIX–XX əsrlərdə öz milli köklərindən ayrılmayaraq, ədəbiyyatını, mədəniyyətini dünyanın inkişaf etmiş Qərb mədəniyyəti, ədəbiyyatı ilə birləşdirə bilibdir. Bizim milli ədəbiyyatımızı, mədəniyyətimizi Qərb mədəniyyəti, ədəbiyyatı ilə birləşdirən, onun sintezini yaradan insanlar çox uzaqgörən, müdrik insanlar olubdur” [8, s.420].

Yazıçını “insan qəlbinin mühəndisi” adlandıran Heydər Əliyev onun insan zəkasına və qəlbinə təsir göstərmək kimi böyük mənəvi gücə malik olduğunu vurğulayırdı. Onun fikrincə, yazıçı, sənətkar həyatda da, şəxsi davranışı ilə də oxucusuna nümunə ola bilər.

Sovet ideologiyasının vaxtilə qoruyub yüksəyə qaldırdığı sənətkarların illər keçdikdən sonra Azərbaycana düşmən mövqedə olmaları fikrini Heydər Əliyev heç bir halda qəbul etmirdi. Xüsusilə ədəbiyyat, mədəniyyət xadimlərinin öz dövrünün, yaşadığı mühitin çərçivəsində böyümüş görkəmli yazıçı, siyasi xadim olduqları bildi-

yindən ulu öndər onların xatirəsinin, xidmətlərinin təhrif olunmasına yol vermirdi. XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan üçün ömrünü fəda etmiş Nəriman Nərimanovun üzərindən “millətçi” damğasının götürülməsi, Cavidin cənazəsinin Sibirdən Naxçıvana gətirilməsi, Nəsimi, Vaqif, C.Cabbarlı, C.Məmmədquluzadə və digər ədiblərin, incəsənət xadimlərinin xatirəsinin əbədləşdirilməsi Heydər Əliyevin uğurlu siyasətinin nəticəsi idi. 1972-ci ildə Aşıq Ələsgərin 150 illik, 1973-cü ildə Nəsiminin 600 illik yubileyinin Bakıda və Moskvada qeyd edilməsi, 1976-cı ildə Füzulinin İraqdakı məqbərəsinin bərpası, 1981-ci ildə Nizami Gəncəvinin 800 illik yubileyinin qeyd edilməsi, 1982-ci ildə Şuşada Vaqifin məqbərəsinin tikilməsi, 1982-ci ildə Cavidin cənazəsinin Uzaq Sibirdən vətənə gətirilməsi, 1994-cü ildə Füzulinin anadan olmasının 500 illik yubileyinin ölkə miqyasında, 1999-cu ildə “Kitabi-Dədə Qorqud”un 1300 illik yubileyinin beynəlxalq səviyyədə qeyd edilməsi, müasiri olan sənətkarlara dövlət qayğısı, əsərlərinin nəşri kimi tədbirlər ulu öndərin Azərbaycan ədəbiyyatına diqqət və qayğısının təzahürüdür. Heydər Əliyev dünyadan nakam köçən, qədir-qiyəti bilinməyən, sovet ideoloji sisteminin qamçıladdığı sənətkarların xatirəsinə daha əziz tutur, sağlıqlarında nəsb olmayan hörməti, şərəfi gec də olsa qaytarmağa çalışırdı. O bu sənətkarların ev muzeylərinin yaradılmasına, abidələrinin qoyulmasına, əsərlərinin nəşr olunmasına, bir sözlə, onların “yarımçıq qalan işləri”ni tamamlamağa çalışırdı. Bütün bunlar, akademik İsa Həbibbəylinin dediyi kimi, məhz Heydər Əliyevin səyi nəticəsində XX əsrin 70–80-ci illərindən etibarən Azərbaycanda milli istiqlal ədəbiyyatının yeni mərhələsinin yarandığını söyləməyə əsas verir.

Heydər Əliyev ədəbiyyatın tədrisi məsələsini də unutmur, hələ sovet dövründə məktəb qarşısında tələblər qoyur, şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafı üçün Azərbaycan ədəbiyyatı ilə yanaşı, dünya ədəbiyyatının, sovet ədəbiyyatının tanınmış nümayəndələrini öyrənməyi, onların əsərlərində irəli sürülən bəşəri ideyalardan bəhrələnməyi tövsiyə edirdi: “Məktəbdə ana dilini və ədəbiyyatın tədrisi formalarını və metodlarını təkmilləşdirmək, uşaqlarda sözə, obrazlı təfəkkürə məhəbbət hissi aşılamaq, onları ölkədə və respublikamızda ...mədəniyyətin nailiyyətləri ilə, rus, dünya və Azərbaycan poeziyası və nəsr klassiklərinin yaradıcılığı ilə, sovet ədəbiyyatının qızıl fonduna daxil olmuş görkəmli əsərlərlə tanış etmək lazımdır. Ana dilini, doğma xalqın ədəbiyyatını, mədəniyyətini dərinlən bilmək elmi adam üçün zəruri keyfiyyətdir, sovet cəmiyyəti vətəndaşının şəxsiyyətinin hərtərəfli inkişafı üçün şərtidir” [7, s.98].

Ədəbiyyatın keçdiyi keşməkeşli yolun özünəməxsusluqlarını gözəl bilən Heydər Əliyevin bədii təfəkkür sahibləri, zaman və həyat, reallıq və xalq taleyi, tarixilik və müasirliklə bağlı ədəbi düşüncələri, qiymətli fikir və mülahizələri azərbaycançılıq

ideologiyasının formalaşmasında qiymətli mənbələrdəndir. Bu gün Azərbaycan ədəbiyyatının təşəkkülü, milli-mənəvi gücü ulu öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.

Heydər Əliyevin siyasi-nəzəri irsində folklorə münasibət

Ulu öndər xalq yaradıcılığına, el ədəbiyyatına dərinləndən bələd idi. O bilirdi ki, xalqın ədəbiyyatı – ağız yaradıcılığı onun mənəviyyatının güzgüsü, zəkasının, məfkurəsinin, arzu-istəyinin, sevincinin və nifrətinin ifadəsidir. Uşaqlıqdan ailədə eşitdikləri, duyduqları onu ağız ədəbiyyatının, el deyimlərinin seyrinə salmışdı. “Heydər Əliyev körpəlik çağlarında anasının dilindən eşitdiyi laylaların, bayatıların, oxşamaların Azərbaycan xalqının özü qədər qədimliyini bildiyi üçün və xalq yaradıcılığının xüsusi deyim, təsir gücünə, qüdrətinə malik olduğunu bildiyi üçün duyaraq ona heyranlığını dəfələrlə dilə gətirmişdir” [10, s.62]. Ulu öndər həmişə bu nümunələrin hər birini miras kimi qorumağı, onlara qayğı ilə yanaşmağı tövsiyə edirdi.

Folklor nümunələrində ulu öndəri ən çox cəlb edən onlardakı millilik, vətənpərvərlik, ülvi duyğular və bəşəri idealların xəlqi tərənnümü idi. Sovet dövründə nəşr olunan “Qobustan”, “Ulduz”, “Azərbaycan” jurnallarında xalq ədəbiyyatı nümunələrinin verilməsi, televiziya verilişlərində müxtəlif janrlı folklor nümunələrinin səsləndirilməsi geniş yayılmışdı. Bölgələrdə aşığı məclisləri yaranır, folklor mərasimləri keçirilirdi. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə el sənətkarlarının əsərləri toplanıb nəşr edilir, yubileyləri təşkil olunurdu. Ulu öndər sovet monopoliyası dövründə aşığı sənətinin inkişafı, milli mərasimlərimizin təbliği istiqamətində tədbirlərə rəhbərlik edir, milli-mənəvi dəyərlərimizin yetişməsi üçün zəmin hazırlayırdı. Azərbaycana rəhbərlikdən uzaqlaşdırıldığı dövrdə xalq ədəbiyyatına maraq və təbliği bir qədər zəifləsə də, ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdırdıqdan sonra bu sahə yenidən onun qayğısını hiss etmiş, folklor antologiyası, folklor nəşrləri işıq üzünə görmüşdür. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarının, Aşığı Ələsgərin yubileylərinin qeyd edilməsi, Folklor İnstitutunun yaradılması bu gün Heydər Əliyevin xalq ədəbiyyatına diqqət və sevgisinin yüksək təzahürü kimi qiymətləndirilir.

Heydər Əliyev tarixdən, keçmişdən danışanda türk dünyasının milli-mənəvi abidəsi “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarının adını xüsusi iftixarla çəkirdi. 1970–1980-ci illərdə Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə abidə ilə bağlı heç bir tədbirin keçirilmədiyini, təşəbbüsün belə irəli sürülmədiyini təəssüflə qeyd edirdi. O dövrdə milli mədəniyyət, milli tarixlə bağlı Moskvanın qadağası, müqaviməti qarşısında bir çox tədbirlər həyata keçirilirdi. Ancaq “Kitabi-Dədə Qorqud” “unudulmuş”, kimsənin “yadına düşməmişdi”. Siyasi lider bu unutulmuşluğu “Azərbaycana pantürkist damğası vurulduğuna, Azərbaycanda çox dəyərli insanların pantürkist adı ilə həbs olunduğuna, repressiyaya məruz qaldığına, əsərlərin, kitabların dağıdıldığına görə” alimlərin,

ictimai xadimlərin abidə ilə bağlı təşəbbüs qaldırmağa cəsarət etməmələrində görürdü [4, s.171].

Heydər Əliyevin 1999-cu il tarixli 98 sayılı Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının 1300 illik yubiley mərasimində Almanyanın Saksoniya əyalətinin Elm və İncəsənət üzrə Dövlət Nazirliyi və Kral Kitabxanası tərəfindən əlyazmanın faksimilesi Azərbaycan nümayəndə heyətinə təqdim olunmuşdur. Ulu öndər ona bağışlanan faksimilenin “Kitabi-Dədə Qorqud” irsinin gələcək nəsillərə daha təkmil çatdırılması və qorunub saxlanması üçün AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutuna verilməsi barədə Sərəncam imzalayır.

1300 illik yubileyinin keçirilməsi ilə bir daha dastanın – qədim abidənin tamamilə açılıb cəmiyyətə təqdim olunmasına şərait yaranır, üç il müddətində dastanla bağlı tədqiqatlar, məruzələr, çıxışlar onu dünyaya tanıdır və təsdiq edilir. “Kitabi-Dədə Qorqud” geniş tirajda nəşr olunub kitabxanalara hədiyyə edilir. İlk dəfə olaraq onun iki cildlik ensiklopediyası nəşr olunur; ensiklopediyada dastanın yaranması, mənşəyi, boyların bədii xüsusiyyətləri, bədii obrazlar, nəşr tarixi, tədqiqatçıları, tərcüməçiləri və s. barədə, həmçinin dastan motivləri əsasında çəkilmiş illüstrasiyalar, bəstələnmiş musiqilər, yazılmış nəsr, dram nümunələri haqqında dəqiq elmi məlumat verilirdi.

Heydər Əliyevə görə, “Kitabi-Dədə Qorqud”un yubiley tədbiri tarixi kökə, milli ənənələrə, milli-mənəvi dəyərlərə, mədəniyyətə, elmə, xalqın çoxəsrlik tarixinə olan hörmət, ehtiram bayramı idi. O, “Kitabi-Dədə Qorqud”un təkcə ədəbi abidə deyil, insanları sülhə, əmin-amanlığa, birliyə çağırış simvolu olduğunu Azərbaycan xalqının erməni təcavüzü nəticəsində sülhsevərliyini, humanistliyini, tolerantlığını qoruyub saxlaması ilə bağlayırdı.

Sovet dövründə folklor materiallarının qorunmasına göstərdiyi diqqəti Heydər Əliyev ikinci dəfə hakimiyyətə gəlişindən sonra daha da artırmış, müdrik və uzaqgörən siyasəti ilə xalq ədəbiyyatı incələrinin qorunması, təbliği sahəsində böyük işlər görmüşdür.

Heydər Əliyev və klassik ədəbiyyat

Çoxəsrlik tarixi olan “Kitabi-Dədə Qorqud” abidəsi, Xaqani, Nizami, Nəsimi, Füzuli, Xətai, Vaqif, Seyid Əzim yaradıcılığı ilə, aşıq poeziyasının bənzərsiz nümunələri ilə zəngin Azərbaycan ədəbiyyatı Heydər Əliyevin sözləri ilə desək, “klassik Azərbaycan ədəbiyyatı öz inkişafında insana böyük məhəbbətlə dolu olan ecazkar, fəlsəfi lirikanın, orta əsrlərin ictimai və mənəvi buxovları əleyhinə çevrilmiş üsyankar, azad fikirli şeirin parlaq yollarından keçmişdir, ...bu yolları dəf etdikdən sonra XX əsrin ideya və estetik zirvələrinə yüksəlmişdir. Sovet dövründə bu ədəbiyyat görünməmiş keyfiyyət sıçrayışı etmiş, xəlqilik bayrağı altında inkişaf edən ədəbiyyat

olmuşdur. Qısa tarixi müddət ərzində ədəbi mühit nəinki yeni əsərlərlə, habelə yeni mövzularla, yeni janr və formalarla zənginləşmiş, böyük və cəsarətli bədii ümumiləşdirmələr yoluna çıxmışdır... Cəfər Cabbarlı, Məmməd Səid Ordubadi, Səməd Vurğun, Hüseyn Cavid, Mikayıl Müşfiq, Mehdi Hüseyn kimi görkəmli sənətkarların və bir çox digər yazıçıların ədəbiyyat xəzinəsinə daxil olmuşdur” [11].

Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi vəzifəsində çalışarkən Heydər Əliyev ədəbiyyat klassiklərinin irsinin tədqiqinə və təbliğinə xüsusi diqqət ayırırdı. “Bədii ədəbiyyat klassiklərinin əsərlərinin tədqiqi, nəşri və təbliğinin yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında”, “Böyük Azərbaycan şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin ədəbi irsinin öyrənilməsi, nəşri və təbliği işinin yaxşılaşdırılması haqqında”, “Azərbaycan şairi və maarifçisi Mirzə Şəfi Vazehin yaradıcılıq irsinin öyrənilməsinin gücləndirilməsi haqqında” qərarlar bu diqqətin bariz nümunəsidir.

Heydər Əliyev nəinki Azərbaycanda, hətta ölkədən kənar da klassik irsin nümayəndələrinə qayğı və ehtiram göstərir, onların xatirəsinin əbədiləşdirilməsi üçün əlindən gələni əsirgəməirdi. Ulu öndər ədəbiyyat nümayəndələri ilə bağlı keçirilən bütün tədbirlərdə iştirak edir, məzmunlu çıxışları ilə ədəbiyyatımızın zənginliyini, bəşəriliyini bir daha sübuta yetirmiş olurdu.

Sankt-Peterburqda Nizami Gəncəvinin abidəsinin təntənəli açılış mərasimindəki nitqində o bu hadisəni – şairə abidə ucaldılmasını dünya mədəni irsinə böyük ehtiramın ifadəsi, Azərbaycan xalqına bəslənilən dostluq və qardaşlıq hisslərinin təzahürü kimi qiymətləndirmişdir. Heydər Əliyev Bakıda rus poeziyasının dühası A.S.Puşkinə, Puşkinin “böyük Pyotrun əsəri” adlandırdığı Sankt-Peterburqda isə Nizamiyə abidənin ucaldılmasını xalqların mədəniyyətinə hədsiz ehtiramın və ölkələr arasında əlaqələrin yeni təcəssümü adlandırmışdır. Onun fikrincə, şairin bütün əsərlərində bəşər övladının misilsiz qüdrətinin tərənnümü ona Sankt-Peterburqun ayrılmaz hissəsinə çevrilmək şərəfini qismət etmişdir. Açılış mərasimində ulu öndər demişdi: “Nizaminin cəmiyyətdəki rolunun mərkəzində varlığın ən böyük sərvəti, mənəvi zənginlik və müdriqliyin tükənməz mənbəyi olan insan dayanır. Nizami insanın cəmiyyətdəki rolunu özünün dünyagörüşü süzgəcindən keçirərək yaradıcılığında antik yunan və Roma irsini, Şərqi fəlsəfəsini və Şərqi poeziyasının çoxəsrlik ənənələrini əks etdirə bilmişdir” [5, s.42].

Heydər Əliyevin çox sevdiyi şairlərdən biri də Məhəmməd Füzuli idi. 1994-cü ildə iqtisadi vəziyyətin çətin olmasına baxmayaraq, ulu öndər şairin yaradıcılığının, ədəbi, elmi, fəlsəfi irsinin layiqli qiymətləndirilməsi üçün 500 illik yubileyinin yüksək səviyyədə keçirilməsini vacib hesab etmiş və bunu XX əsrdə yaşayan nəslin minnətdarlığı kimi dəyərləndirmişdir. O, Azərbaycanın bugünkü mədəniyyətinin dahi

şəxsiyyət tərəfindən yaradıldığı, bunun əsrlərdən-əslərə keçən mədəniyyətə əsaslandığını, dünya xalqlarının şairi özününkü saymaqlarına qarşı Füzulini Azərbaycan xalqının dahi şəxsiyyəti kimi dünyaya tanıtmığı, onun necə böyük şair, mütəfəkkir, filosof olduğunu, dünya mədəniyyətinə nə qədər töhfə verdiyini, onu necə zənginləşdirdiyini əminliklə vurğulayırdı: “Füzuli 500 il bundan qabaq da nurlu bir ulduz kimi parlayıbdır, dünyaya öz şüalarını yayıbdır. Füzuli təkcə Şərqdə yox, müsəlman aləmində, türk dünyasında yox, bütün dünyada, o cümlədən inkişaf etmiş Qərb ölkələrində çox məşhur olmuşdur. Amma Azərbaycan xalqı üçün, bizim üçün Füzuli daha əziz olmuş, sevilmiş, son əsrdə xüsusilə yüksək zirvələrə qaldırılmışdır. Bu gün çox böyük iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, Füzuliyə bizim Azərbaycan xalqının, Azərbaycan alimlərinin verdiyi qiymət, onun əsrlərindən daim bəhrələnməsi xalqımızın öz kökünə, adət-ənənəsinə, öz keçmişinə, öz tarixinə, dininə, dilinə nə qədər sadıq qalmasını sübut edir [1, s.479–480].

Heydər Əliyevə görə, Füzuli əsərləri, yaradıcılığı ilə insanların qəlbində özünə yenilməz bir heykəl, abidə yaratmışdır. Hər bir azərbaycanlının qəlbində ucalan bu abidə fırtınalardan, küləklərdən, zəlzələlərdən keçərək yaşayır, zirvələri fəth edir. Şairin yaradıcılığını təhlil edərək ulu öndər onun əsərlərinin insanı, cəmiyyəti tərənnüm etdiyini, insanlarda, cəmiyyətdə mənfiliklərə etirazını, nifrətini bildirdiyini əminliklə ifadə edirdi. O bu əsərlərdə sevgi, insani münasibət, sədaqət, etibarlılıq kimi ülvü duyğuları bütün dövrlər və insanlar üçün yüksək mənəvi keyfiyyətlər hesab edirdi.

Keçmişdə ədəbiyyatımızın, tariximizin, milli-mənəvi dəyərlərimizin indiki kimi dərk edilmədiyini vurğulayan Heydər Əliyev bu gün onları çəkinmədən təbliğ edərək bildiyimizi dövlətimizin müstəqilliyi ilə əlaqələndirirdi. Orta əsrlərdə Kərbəla torpağında yaşamış Məhəmməd Füzuli də yaradıcılığı ilə xalqın milli mənlik duyğularını, milli dəyərlərini təbliğ etmişdir. Heydər Əliyev şairin yaradıcılığını bu mənada yüksək qiymətləndirirdi: “Biz fəxr edirik ki, xalqımız öz böyük şəxsiyyətləri vasitəsilə Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərini daim qoruyub saxlamış, zənginləşdirmiş və bu gün də ümumbəşəri dəyərlərin bir hissəsinə çevirmişdir. Biz fəxr edirik ki, Məhəmməd Füzuli kimi dahi şairimiz var, böyük alimimiz var, böyük filosofumuz var” [3, s.29].

Ulu öndər “Füzuli yaradıcılığı milli-coğrafi sərhəd tanımır, dünya mədəniyyətinin incisinə çevrilərək xalqlar arasında mənəvi-mədəni əlaqələrin möhkəmlənməsində, millətlərin bir-birinə yaxınlaşmasında əvəzsiz rol oynamışdır” – deyirdi. O, ədəbiyyatçılara Füzulini dünyaya tanıda biləcək bir kitabın yazılmasını tapşırırdı: “Füzuli haqqında elə bir kitab lazımdır ki, biz onu ingilis, fransız, alman, ərəb, fars dillərinə tərcümə edib yayaq”.

Heydər Əliyev Füzulinin hər zaman türk xalqlarının birliyinə önəm verdiyini, türk dünyası XX əsrdə parçalanmış olduğu bir halda, türkü yaşadıb bu günlərə gətirdiyini qürurla qeyd edirdi. O, şairin bütün türk xalqları tərəfindən sevildiyini Türkiyənin Böyük Millət Məclisinin salonunda Füzuliyə həsr olunmuş yubiley mərasimindəki çıxışında xüsusilə vurğulamışdı: “Ərəblər və farslar Füzulini öz şairi sayırlar. Türkdilli xalqlar isə hesab edirlər ki, o, türkdür. Biz də deyirik ki, Füzuli türk, azərbaycanlıdır. Eyni zamanda bunu türkmən, özbək, qazax, Türkiyədə yaşayan türklər, İraq türkmənləri də deyə bilirlər. Qoy Füzuli hamıya məxsus olsun, tarixə bəşəri bir şəxsiyyət kimi düşsün.

...Füzuli azərbaycanlıdır, Azərbaycan köklüdür, onun yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatı və mədəniyyətinin bəhrəsidir. Füzuli başqa ölkələrdə də məşhurdur. Lakin onu azərbaycanlılar qədər özününkü sayan yoxdur” [8, s.204].

Heydər Əliyev klassik ədəbiyyat nümayəndələrinin əsərləri ilə tanış olduqca xalqın nə qədər müdrik və istedadlı olduğuna əminliyini bir daha ifadə edirdi. Nizami, Xaqani, Nəsimi, Füzuli, Vaqif, Mirzə Fətəli Axundov, Seyid Əzim Şirvani, Nəcəf bəy Vəzirov və digər sənətkarlar özlərindən sonra zəngin bir irs qoyub getməklə ədəbiyyatımızın bəşəriliyini, milliliyini, humanistliyini dünyaya çatdırmışlar.

Azərbaycan ədəbiyyatına böyük töhfələr verən Mirzə Fətəli Axundzadənin yaradıcılığını elmi-fəlsəfi aspektdən təhlil edən ulu öndər deyirdi: “Mirzə Fətəli ...həm Şərqi ona qədər yaratdıqlarını, həm də qədim yunan, rum, antik ədəbiyyat, qədim hind ədəbiyyatı nümunələrini öz əsərlərində cəmləyərək yaradıcılığında Şərqi və Qərbi sintezinin nəticəsi olaraq şeirin, elmin, fəlsəfənin ən yüksək zirvələrinə çatmışdır” [8, s.348].

Klassiklərin yaradıcılıqları boyu ədəbiyyatdan cəmiyyətin eybəcərliklərinə qarşı mübarizə və tərbiyə vasitəsi kimi istifadə etdiklərini Heydər Əliyev xüsusilə qiymətləndirirdi. O, müasir dövr sənətkarlarını onlardan öyrənməyə, ibrət almağa çağırırdı: “Bizim klassiklərimiz dinə qarşı amansız, barışmaz mübarizədə ədəbiyyatdan və incəsənətdən cəsərlə və məharətlə istifadə edirdilər. Çox çətin, həyat üçün təhlükəli şəraitdə Cəlil Məmmədquluzadə, Sabir və başqaları dini, onun xadimlərini qorxu bilmədən ifşa edirdilər, xalqın şüurunu oyadırdılar, həqiqətən böyük vətəndaşlıq hünəri göstərirdilər. Yazıcılarımız öz sələflərinin işini davam etdirməlidirlər. Bu ənənələri inkişaf etdirmək sizin vəzifənizdir” [8, s.22].

Ulu öndər Azərbaycan xalqının özünütanıtımında böyük rol oynamış klassik ədəbiyyat nümayəndələrinə yüksək qiymət verir, onların əsərlərindən, ədəbiyyata gətirdikləri yeniliklərdən həvəslə söz açırdı. Xüsusilə də XIX – XX əsrlərdə

ədəbiyyatda baş verən hadisələr, ədəbiyyatın milliləşməsi və demokratikləşməsi, yeni tendensiyaların təzahürü bu dövrün tarixi əhəmiyyətini artırır.

Heydər Əliyev və Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan üçün ömrünü fəda etmiş N.Nərimanovun üzərindən “millətçi” damğasının götürülməsi, Cavidin cənazəsinin Sibirdən Naxçıvana gətirilməsi, Nəsimi, Vaqif, C.Cabbarlı, C.Məmmədquluzadə və digər ədiblərin, incəsənət xadimlərinin xatirəsinin abidələrlə əbədiləşdirilməsi məhz Heydər Əliyevin ədəbiyyatla bağlı uğurlu siyasətinin nəticəsi idi.

Sovet dövründə Sibirdən Azərbaycana cənazə gətirmək asan iş deyildi; bu, böyük cəsarət, iradə tələb edirdi. Lakin Heydər Əliyev həm böyük ədibə, həm xalqına, həm də ədəbiyyata olan sədaqətini və vətəndaşlıq borcunu yerinə yetirərək bu çətin işin öhdəsindən gəldi. Cavid əfəndini “qara siyahılar”dan, “pantürkist” damğasından xilas edib 100 yaşında yenidən dünyaya gətirdi – 1882-ci ildə Naxçıvanda doğulmuş Cavid 100 yaşında yenidən bu torpağa, Azərbaycana qaytarıldı. Cavidin ölümündən sonra onun haqqında ən böyük əsəri də o böyük şəxsiyyət – Heydər Əliyev yazdı.

Cavidin qəhrəmanları, onların daxili “mən”inin qanunlara qarşı çıxıb içindən gələn harayı eşitməsini, ona tabe olmasını Heydər Əliyev insanın özünüdərk kimi qiymətləndirirdi. Təsadüfi deyil ki, ikinci dəfə ölkə rəhbəri seçildəndən sonra ulu öndərin Cavid irsinə diqqəti daha da artır. 2002-ci ildə o, Hüseyn Cavidin 120 illik yubileyinin keçirilməsi ilə bağlı sərəncam imzalayır. Sərəncamda deyilirdi: “Hüseyn Cavid klassik milli ədəbiyyatın ənənələri ilə yeni dövrün bədii və fəlsəfi axtarışları arasında vəhdət yaradaraq XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında misilsiz rol oynamış qüdrətli sənətkarlardandır. Dünya romantizm poeziyası ilə qırılmaz tellərlə bağlı olan Hüseyn Cavid yaradıcılığı öz bədii-estetik qaynağını Azərbaycan mədəniyyətinin dərin tarixi qatlarından alır.

Azərbaycan poeziyasında yeni zirvə fəth edən filosof-şair Cavid romantik bədii düşüncənin, fəlsəfi lirikanın orijinal nümunələrini yaratmışdır. Onun həyatın mənası ilə bağlı axtarışlarının ifadəsi olan yaradıcılığı bədii növ, janr və forma cəhətdən rəngarəng və zəngindir. Yüksək bədii sənətkarlığı, dərin emosionallığı ilə seçilən Hüseyn Cavid poeziyası milli ədəbiyyat tarixində yeni bir dövrün başlanğıcını qoymuşdur.

Dövrün ümumbəşəri problemlərinin əks olunduğu dram əsərləri ilə H.Cavid romantizmin görkəmli nümayəndələrindən biri kimi, Azərbaycan dramaturgiyası tarixində yeni bir mərhələ yaratmışdır.

...Poeziyada və dramaturgiyada bənzərsiz sənət nümunələri olan əsərlər yaradan Hüseyn Cavid bir şəxsiyyət, mütəfəkkir və sənətkar kimi ibrətli həyat və yaradıcılıq yolu keçmişdir. Böyük şair Hüseyn Cavidin əsərləri Azərbaycan ədəbiyyatının qızıl

fonduna həmişəlik daxil olmuşdur” [6, s.120–121].

Heydər Əliyev bilirdi ki, Hüseyn Cavid XX əsrin əvvəllərində müasirləri ilə birgə yaşayıb yaratsa da, onlardan fərqli olaraq, “dünyanın bölündüyü və dünya xəritəsinin yenidən cızıldığı bir dövrün sənətkarıdır” [9, s.34].

Sovet ideologiyasının vaxtilə qoruyub yüksəkliklərə qaldırdığı sənətkarların illər sonra Azərbaycanın düşməni olmaları fikrini Heydər Əliyev heç cür qəbul etmirdi. Xüsusilə ədəbiyyat, mədəniyyət xadimlərinin öz dövrünün, yaşadığı mühitin çərçivəsində böyümüş görkəmli yazıçı, siyasi xadim kimi xatirəsinin, xidmətlərinin təhrif olunmasına heç vaxt yol vermirdi. Vaxtilə Nəriman Nərimanov Moskvada işləyərkən müstəqil demokratik dövlətin üzvlərini qorumuş, müdafiə etmiş, çar ordusunun, daha sonra müstəqil dövlətin məşhur generalları Mehmandarovu, Şıxlinskini, M.Ə.Rəsulzadəni həbsdən xilas etmişdi. Heydər Əliyev N.Nərimanovun Azərbaycanın tarixində xidməti olan, böyük bir ədəbi irs qoyub gedən şəxsiyyət kimi xatirəsinin əbədiləşdirilməsini mənəvi borc hesab edirdi.

Müsavat partiyasının üzvü, böyük dramaturq, yazıçı Cəfər Cabbarlı, romantizmin qüdrətli nümayəndəsi Hüseyn Cavid ən gözəl əsərlərini sovet dövründə yazmışlar. Heydər Əliyevin qeyd etdiyi kimi, sovet dövrü gəncliyi bu əsərlərlə tərbiyə olunmuşdur. Uzun illər Cavidin əsərləri qadağan edilib özü həbs olunsa da, “tarix hər şeyi öz yerinə qoydu”.

Azərbaycan dramaturgiyasının ən gənc nümayəndəsi Cəfər Cabbarlının – “dramatik vəziyyətlərlə dolu olan çox mürəkkəb bir dövrdə ədəbiyyata gələn” sənətkarın həyatını Heydər Əliyev ömrünü xalqa xidmət göstərməyə həsr etmiş möhkəm əqidəli, coşqun ehtiraslı döyüşçünün, alovlu vətəndaşın həyatına bənzədirdi. Çoxşaxəli yaradıcılığa malik şair, yazıçı, dramaturq müasir Azərbaycan dramaturgiyasının əsasını qoymuş, onu rəngarəng mövzularla inkişaf etdirmiş, teatr mədəniyyətinə çoxsaylı səhnə əsərləri bəxş etmişdir. M.F.Axundzadə və C.Məmmədquluzadədən gələn ənənələri inkişaf etdirib zənginləşdirən C.Cabbarlı zəmanəsinin novator sənətkarı olmuşdur. Ədibin yaradıcılığını – istər lirik, epik, istərsə də dram əsərlərini təhlil süzgəcindən keçirdikdə onun qədər sovet ideologiyasına sadıq ikinci bir dramaturq tapmaq çətindir. Sovet dövrü ədəbiyyat dərsliklərində də onun haqqında belə yazılırdı: “Azərbaycan sovet dramaturgiyasının banisi”.

1969-cu ildə Heydər Əliyevin sərəncamına əsasən C.Cabbarlının anadan olmasının 70 illiyi ilə bağlı təntənəli tədbir keçirildi. Az sonra Moskvada ümumittifaq səviyyəsində ədibin yubileyi qeyd olundu. Yubiley sovet tədbirləri çərçivəsində keçirilsə də, Cəfər Cabbarlı sanki yenidən kəşf olundu, yaradıcılığında kölgəli məqamlar üzə çıxdı. Sovet ədəbiyyatşünaslığının tənqidindən yayınan əsərlər ictimai-

yətə tanıdıldı.

Heydər Əliyev C.Cabbarlı yaradıcılığının xalqın azadlıq mübarizəsi tarixinin parlaq lövhələrini, zəmanə qəhrəmanlarının obrazını, istismarçı cəmiyyətin, altun dünyasının eybəcərliklərini sarsıdıcı ifşa edən səciyyəvi xüsusiyyətləri ilə tanış idi. Ədibin, xüsusilə Şərqi qadınının silkinib azadlığa çıxmasında oynadığı rolu, unudulmaz qadın obrazları silsiləsi yaratdığını Heydər Əliyev bir oxucu deyil, ədəbiyyatşünas fəhmi ilə qiymətləndirirdi. Dramaturqun abidəsinin açılışında ulu öndər çıxış edərək demişdir: “Şəxsiyyəti dövr, zaman yetişdirir. ...Lakin şəxsiyyət də dövrün, zamanın ən mühüm xüsusiyyətlərini ifadə edərək onu səciyyələndirir. Cəfər Cabbarlı məhz belə xadim idi, o, yeni həyat yaradılmasının mürəkkəb, çətin, lakin müzəffər prosesini öz istedadının bütün qüdrəti ilə əks etdirmişdir, əsərlərində öz dövrünün fəlsəfəsini və psixologiyasını, dövrlər arasındakı qırılmaz əlaqəni, xalqın tarixi müqəddəratının rəşadətli səhifələrini açıb göstərmişdir” [8, s.165–167].

1970-ci illərdə ölkə başçısı ədəbiyyatın, yazıçıların yaradıcılığının respublikanın ictimai-siyasi həyatı ilə bağlılığına, onların problemlərdən kənara çəkilməməyi, xalq qarşısında məsuliyyət daşdıqlarını heç vaxt unutmayacaqlarını yeri düşdükcə xatırladırdı. Heydər Əliyevə görə, Azərbaycan yazıçılarının əsas qayğısı zəmanə və müasirlər haqqında əsərlər yaratmaq olmalıdır. Bu əsərlərin qəhrəmanları da yüksək təfəkkürlü, əməyi ilə ölkəsinin maddi-mənəvi sərvətlərini artıran, həyatı gözəlləşdirən insanlar olmalıdır.

1980-ci illərdə bir sıra mədəniyyət xadimlərinə fəxri adlar verilir. Onların arasında yazıçı və şairlər də var idi; xalq yazıçısı Süleyman Rəhimov “Xalqlar Dostluğu” ordeninə, yazıçı İmran Qasimov, İlyas Əfəndiyev “Xalq yazıçısı” fəxri adına, yazıçı Xəlilə Həsəlova “Qırmızı Əmək Bayrağı” ordeninə, yazıçı İshaq İbrahimov “Əməkdar incəsənət xadimi” fəxri adlarına layiq görülmürlər. Ölkə rəhbəri Heydər Əliyev onların hər birinin yaradıcılıq yolunu qiymətləndirmiş, özünün bədii təhlil süzgecindən keçirmişdir.

Heydər Əliyev və müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı

Heydər Əliyevin Azərbaycana ikinci hakimiyyəti dövründə – 1990-cı illərdə bütün sahələrdə olduğu kimi, ədəbiyyat sahəsində də milli ruh, milli canlanma özünü göstərdi. Milli özgürlüyünə qovuşan xalqın düşüncəsinin, təfəkkürünün, ruhunun formalaşmasına təsir göstərən, bütün proseslərin önündə gedən, insanları arxasınca aparan ən güclü vasitə – söz, ədəbiyyat idi. Bəxtiyar Vahabzadənin, Xəlil Rzanın, Məmməd Arazın, Yusif Səmədoğlunun əsərləri və digər əsərlər açıq-açıqına xalqa milli oyanış hissləri aşılayır: milli ruhu oyadır, milli dirçəlişi gücləndirir, vətənə sədaqət, vətənə sevgi, azərbaycanlı olmaq hisslərini formalaşdırırdılar. Heydər Əliyev

bunu bilirdi. O, M.Araz, B.Vahabzadə şeirlərini sevir, onların yaradıcılıq gecələrində iştirak edirdi. M.Arazın yaradıcılıq gecəsində ulu öndər demişdi: “...İnsanlara şeir qədər, ədəbiyyat qədər, mədəniyyət nümunələri qədər güclü təsir edən, yəni insanların mənəviyyətinə, əxlaqına, tərbiyəsinə, fikirlərinin formalaşmasına bu qədər güclü təsir göstərən başqa bir vasitə yoxdur. Bu vasitədən xalqımız keçmişdə də istifadə edibdir. Bizim mütəfəkkir insanlarımız, şəxsiyyətlərimiz, böyük alimlərimiz, yazıçılarımız məhz bununla fəxr edirlər ki, onlar xalqın içindən çıxaraq böyük mədəniyyət, ədəbiyyat, şeir nümunələri yaradaraq xalqı oyadıblar, qaldırıblar, ruhlandırılıblar, mübarizəyə dəvət ediblər” [2, s.364].

Bu mənada Heydər Əliyev B.Vahabzadə, M.Araz və X.R.Ulutürkün adlarını fərəhlə çəkirdi. 1995-ci ildə hər üç sənətkarı ulu öndər müstəqil Azərbaycanın ən yüksək mükafatı – “İstiqlal” ordeni ilə təltif edir. Heydər Əliyevə görə, bu sənətkarlar xalqda milli oyanış, milli dirçəliş, milli ruhun canlanması üçün öz yaradıcılıqları ilə çox işlər görmüş, əvəzsiz xidmət göstərmişlər. İnsanlara şeir qədər, ədəbiyyat qədər, mədəniyyət nümunələri qədər güclü təsir edən, əxlaqına, mənəviyyətinə, tərbiyəsinə, fikirlərinin formalaşmasına təsir göstərən ikinci bir vasitənin olmadığını ulu öndər yaxşı bilirdi. O deyirdi: “Məmməd Araz, Bəxtiyar Vahabzadə, Xəlil Rzanın qəhrəmanlığı (mən bu sözü tam cəsarətlə deyirəm) elə ondan ibarətdir ki, onları heç bir şey qorxutmayıbdır. Onların qarşısını heç bir şey kəsməyibdir. Onlar öz işlərini görüblər. Xırda-xırda, çox incə, çox zərif görüblər və məhz bu incəliyə, zərifliyə, nazikliyə görə də sizin bu fikirləriniz bizim vətənpərvər insanlarımızın, xalqımızın ürəyinə yol tapıbdır” [8, s.252].

Nəticə / Conclusion

Ədəbiyyatı xalqın milli sərvətlərindən hesab edən Heydər Əliyev onun xalqımıza böyük faydalar gətirdiyinə inanır və bununla fəxr edirdi. O, xalqa yol göstərmək, cəmiyyətdə olan nöqsanları aradan qaldırmaqla ədəbiyyatın, bədii sözün imkanlarını, gücünü, milli oyanışın, dirçəlişin, milli özünüdərkini xalqa ilk növbədə ədəbiyyatdan keçdiyinə əmin idi. Bu gün ümummillə lider Heydər Əliyevin azərbaycançılıq ideologiyasının, milli-mənəvi, əxlaqi-estetik dəyərlərin formalaşmasında bədii ədəbiyyatın rolu, təsiri və mahiyyəti haqqında fikirləri ədəbiyyatşünaslıqda dəyərli mənbələrdən hesab olunur.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. Əliyev H. (1997). Müstəqilliyimiz əbədidir. Çıxışlar. Nitqlər. Bəyanatlar. Məktublar. Müsahibələr. II kitab. May, 1994. Red. Ramiz Mehdiyev, Hidayət Orucov. Bakı, Azərənəşr. 604 s.
2. Əliyev H. (1997). Müstəqilliyimiz əbədidir. Çıxışlar. Nitqlər. Bəyanatlar. Məktublar. Müsahibələr. III kitab. Dekabr, 1994. İyun, 1995. Red. Ramiz Mehdiyev, Hidayət Orucov. Bakı, Azərənəşr. 488 s.
3. Əliyev H. (1998). Müstəqilliyimiz əbədidir. Çıxışlar. Nitqlər. Bəyanatlar. Məktublar. Müsahibələr. VIII kitab. Noyabr, 1996. Mart, 1997. Red. Ramiz Mehdiyev. Bakı, Azərənəşr. 488 s.
4. Əliyev H. (2006). Müstəqilliyimiz əbədidir. Çıxışlar. Nitqlər. Bəyanatlar. Müsahibələr. Məruzələr. Məktublar. Müraciətlər. XIX kitab. Yanvar, 1999. Aprel, 1999. Red. Ramiz Mehdiyev. Bakı, Azərənəşr. 528 s.
5. Əliyev H. (2012). Müstəqilliyimiz əbədidir. Çıxışlar. Nitqlər. Bəyanatlar. Məktublar. Müsahibələr. XXXIX kitab. Red. Ramiz Mehdiyev. Bakı, Azərənəşr. 480 s.
6. Əliyev H. (2012). Müstəqilliyimiz əbədidir. Çıxışlar. Nitqlər. Bəyanatlar. Məktublar. Müsahibələr. XLII kitab. Red. Ramiz Mehdiyev. Bakı, Azərənəşr. 472 s.
7. Əliyev H. (2002). Təhsil millətin gələcəyidir. Tərtib edənlər: M.Mərdanov, Ə.Quliyev. Bakı, Təhsil. 580 s.
8. Əliyev H. (1999). Ədəbiyyatın yüksək borcu və amalı. Tərtibçi: V.Quliyev. Bakı, Ozan. 496 s.
9. Əliyev K. (2008). Hüseyn Cavid: həyatı və yaradıcılığı. Bakı, Elm və təhsil. 324 s.
10. Əlizadə M. (2006). Heydər Əliyevin inamı və idrakı. Bakı, Bakı Universiteti Nəşriyyatı. 228 s.
11. “Kommunist” qəzeti. (1976, 27 may).